
MUZEJI MUSEUMS

O ETNOGRAFSKEM ZNANSTVENEM DELU V MUZEJIH

Angelos Baš

423

IZVLEČEK

V pričujočem besedilu je objavljeno predavanje, ki je bilo prebrano na posvetovanju slovenskih etnologov muzealcev v Ljubljani dne 30. marca 1957. Predavanje je natisnjeno brez vsakršnih sprememb zato, da se lahko uporabi kot znamenje časa o našem etnološkem muzejskem delu in etnologiji Slovencev v petdesetih letih.

ABSTRACT

The present article is the text of a paper presented at the symposium of Slovene museum ethnologists in Ljubljana on March 30, 1957. No changes have been made to the text so that it can be used as a *signum temporis* about the museum activities of ethnologists in Slovenia in the 1950s.

Uvodno pojasnilo

Spodnje besedilo je bilo od prve do zadnje črke napisano tako, kakor je bilo prebrano na posvetovanju slovenskih etnologov muzealcev v Ljubljani dne 30. marca 1957. Če je to besedilo tukaj natisnjeno do pike enako, kakor je bilo napisano in prebrano leta 1957, ni to storjeno pa načelu *quod scripsi, scripsi*, temveč zato, da se takšno besedilo uporabi kot *signum temporis* o našem etnološkem muzejskem delu in etnologiji Slovencev v petdesetih letih.

Takrat in še precej pozneje so v slovenskih muzejih (včasih tudi drugod) imenovali našo vedo etnografija. V petdesetih letih je bilo v slovenskih muzejih razmeroma malo diplomiranih etnologov, zato je bilo še posebej potrebno sodelovanje amaterjev in zato v predavanju ne manjka beseda o tem sodelovanju. Spričo maloštevilnih diplomiranih etnologov v krajevnih muzejih so bile dovolj natančno pisane inventarne knjige muzejskih predmetov ipd. v petdesetih letih redke, če ne izjemne, zato opozorilo na te vrzeli. Vzroki za te vrzeli so botrovali tudi premalo plodnemu zbiranju muzejskih predmetov v tistem času, poleg tega pa to zbiranje ni v zadostni meri upoštevalo prednostnih ali najpomembnejših tēm, katerih naj bi se lotevalo; zato ustrezna opomba.

V petdesetih letih in še precej pozneje ni bil v vseh slovenskih muzejih sprejet aksiom, da lahko muzejske občasne razstave ali stalne zbirke opravljajo svoje poljudnoznanstvene naloge samo, če povzemajo spoznanja znanstvenih raziskav gradiva, ki je v njih na ogled. Pogrešali smo načelno stališče o tem, delno pa je bilo premalo tudi raziskovalnega dela, ki bi omogočalo nakazano razstavno dejavnost. Oboje se v petdesetih letih ni toliko nanašalo na Slovenski etnografski muzej, kolikor na večino etnoloških oddelkov v krajevnih muzejih. Predavanje je spregovorilo o teh pogledih.

Etnologi v slovenskih muzejih v petdesetih letih niso načenjali teoretičnih vprašanj v etnologiji. Predavatelj je še sledil tako imenovani plastni teoriji. In natančnejše je določil časovni razpon predmeta v etnologiji Slovencev. To je bil hkrati posredni ugovor zoper mnenje iz let 1955-1956, po katerem naj bi bila etnologija veda o tako imenovani sedanjosti. Predavanje je poudarilo, da mora etnologija Slovencev s svojimi raziskavami zajeti vsa obdobja v zgodovini Slovencev, upošteva tudi kulturne preostanke predslovenskega prebivalstva. Zato je treba pri etnoloških raziskavah uporabljati tudi pisne in upodabljajoče vire. Opisane usmeritve v etnologiji Slovencev pred predavanjem ni bilo, praviloma pa tudi ne empirije, vključno tiste v muzejih.

Naposled je predavanje utemeljevalo takrat zelo perečo zahtevo po številnejših objavah etnoloških raziskav v naših muzejih.

Predavanje O etnografskem znanstvenem delu v muzejih

Naslov pričujočega predavanja je morda malce preširok oziroma vsebina izvajanj v tem referatu ne bo obsegla vseh vprašanj, ki bi jih lahko pričakovali po naslovu. Zakaj pojem etnografskega znanstvenega dela v muzejih vključuje tudi raziskovalna prizadevanja na preparatorskem in restavratorskem torišču etnografije, ki pa se jih ta referat ne bo loteval, ker je to delo v slovenskih muzejih še hudo šibko zastavljeno in so izvirni prijemi in dosežki v tej muzejski etnografski panogi pri nas še tako zelo odmaknjeni, da jih sedaj pač ne kaže obravnavati kot vprašanja, ki bi bila glede na današnjo stopnjo našega etnografskega preparatorstva in restavratorstva vredna upoštevanja z vidika samostojnega raziskovalnega dela.

Misli, ki jih bo skušalo razprestti to predavanje, se bodo sukale okrog etnografskega znanstvenega ali raziskovalnega dela v muzejih, ki ga opravlja kustos ali pa kdo drugi, ki je iz tega ali onega, utemeljenega ali manj utemeljenega razloga prevzel to dolžnost. Seveda bodo razložene sodbe opredeljene po osebnih prepričanjih referenta, ki izvirajo, kot se reče, iz nekakšne iluzije, se pravi vizije ali predstave, kako naj se zasnuje in izvaja etnografsko znanstveno ali raziskovalno delo v naših muzejih. - Spričo tega so misli, ki jih bom tu razvijal, kajpak precej osebne, posebej še zato, ker gre v našem primeru za predmeta, ki nimata ne v mednarodnem merilu ne pri nas dodobra ustaljenih ali priznanih vodil. Že površen pogled v slovstvo, ki se ukvarja z nalogami etnografije, nas

lahko prepriča, da še dandanašnji ni splošno razjasnjenih, kaj šele sprejetih pojmov o bistvu in metodah te vede, tako da si človek ne more kaj, da se ne bi ob tem spomnil nekega stavka Erazma Rotterdamskega, ki ga je zapisal sicer na rovaš filozofov, ki se pa sme v tej zadevi omejeno nasloviti tudi na etnografe: *Zadosten dokaz, da ničesar ne razumejo, je že to, da so si glede teh reči sami med seboj večno navzkriž*. In v tem posmehu je nedvomno kanec resnice, saj sodi etnografija še sredi 20. stoletja med tiste redke humanistične znanosti, ki pogrešajo splošno dognane temelje. Prav tako je tudi z muzeologijo. Razprave v tej stroki po svetu ali pa doma spričujejo, da tudi v tej, predvsem ponazorjevalni panogi humanističnih in naravoslovnih ved manjka osnovnih načel, ki bi bila deležna širšega priznanja. Zavaljo vsega tega je razumljivo, da razmišljanja o etnografskem in muzejskem delu ne morejo izvirati iz kdo ve kakšnih izdelanih teoretičnih sestavov, ki jih je le bore malo, kolikor pa jih poznamo, si po navadi ostro nasprotujejo, temveč lahko izvirajo zlasti le iz lastnih študijskih in muzeoloških izkušenj, tako da so neogibno znatno osebna in da si bom zato močno laskal, če bo v diskusiji sprejeta vsaj srednja mera mojih sodb.

Etnografsko kakor tudi vsako drugo znanstveno delo v muzejih ali kod drugod poteka v treh stopnjah, ki jih običajno imenujemo zbiranje virov, obravnava spoznanega gradiva in različne oblike pri posredovanju raziskovalnih uspehov strokovni ali širši javnosti.

Prva stopnja etnografskega dela je nedvomno najhvaležnejša. Če odštejemo etnografe v osrednjem muzeju, ki je njihovo torišče vsa Slovenija, so etnografski kustosi ali njihovi različni namestniki po krajevnih muzejih pred precej lahko nalogo: spoznati na svojem, navadno manjšem ozemlju vse etnografsko gradivo, ki ga velja upoštevati za muzejske namene. Če pravim, da je to precej lahka naloga, sodim tako zato, ker menim, da ne terja ne posebne izobrazbe ne posebnih študijskih talentov, ampak da ji je lahko v določenem obsegu kos tudi zadosti vesten in sistematično usmerjen amater. Pri tem je gotovo najbolje, če se kustos sam do pike natanko seznani z etnografijo svojega območja, vendar pa so to za zdaj povečini samo izjemni primeri in še ti so največkrat žetev šele dolgoletnih pregledovanj terena. Zavaljo tega je najbolj naravno, če se kustos hkrati s samostojnim študijem svojega ozemlja opira še na posamezne amaterje ali pa deloma etnografsko šolane ljudi, ki mu lahko koristno pomagajo pri terenskem delu. Če ima tak etnografski kustos dovolj organizacijskega daru, bo izbor takega pomočnika ali zaupnika, kakor ga pač krsti, skrbno preudaril glede na njegovo pokazano delo ali strokovno znanje, nato pa bo skušal svojega sotrudnika vpeljevati v strokovno slovstvo, ki je najbližje njegovemu zanimanju, obenem pa ga kar najbolj natančno poučiti o poglavitnih prijemih pri zbiranju etnografskega blaga po terenu.

Pomoč takih amaterjev ali polamaterjev utegne biti za etnografa zelo dragocena. To potrjujejo terenske skupine naših muzejev ali njihovih etnografskih oddelkov, kjer so bili etnografi-nestrokovnjaki marsikdaj v večini in so svojim

nalogam dobro ustrezali. Ob tem naj bo dovoljena pripomba, da je po moji sodbi etnograf amater prav tako študent etnografije s praviloma bornim znanjem in slabim poznanjem terena kakor kdo ve kateri učitelj, ki se že leta in leta ubada z zbiranjem ljudskega blaga ter svoj kraj in njegovo okolje zares pozna, vendar pa mu manjka določenega in v neki sistem urejenega znanja.

Ob kratkem: zbiranje terenskega etnografskega gradiva je naloga, ki se je lahko po pravilnih kustosovih napotilih polotijo tudi neetnografi, ki imajo za to delo dovolj neobhodnega znanja in ki so pri samem terenskem zbiranju dovolj skrbni in sistematični.

426 To pa se pravi, da lahko vsak etnografski kustos krajevnega muzeja v doglednem času doseže najnujnejši pregled svojega območja. In to je naloga po reku *bis dat, qui cito dat*. Resda so že v Cezarjevih časih tarnali v starem Rimu, da odtekajo v nepovrat stara izročila in da novotarje zatemnjujejo podedovane običaje. V renesansi so se spet enkrat vnemali za ohranjanje določenih tradicij, medtem ko je od baroka dalje vseskozi znana bojazen pred izumrtjem starožitnosti, posebno še v ljudskem življenju. Pa vendar je bila kljub vsemu temu etnografska bera še na začetku tega stoletja prav bogata. In nedvomno ne bodo etnografi ostali na terenu praznih rok tudi na pragu tretjega tisočletja, toda obseg in značaj gradiva bo dotlej v temelju spremenjen. Zakaj sodobna civilizacija je predvsem s svojimi, iz motorizirane in elektrificirane tehnike izvirajočimi pridobitvami tolikanj preosnovala vse življenje, da bije preprosti ljudski omiki vsaj pri nas tokrat v resnici že skorajda zadnja ura in da je pomembnejša žetev slovenske terenske etnografije že precej mimo. Čez desetletja bodo prihodnji naši etnografi lahko po terenu študirali zlasti še usedline ljudske omike v takratnem gmotnem in duhovnem življenju ali pa razmerja med komponentami ljudske in višje omike v tedaj že splošno in bistveno izenačeni moderni omiki. Zavoljo tega velja sedaj v etnografskem terenskem delu kljub nevšečni zavesti, da ta prizadevanja glede na možnosti pri odkrivanju tehtnejšega gradiva navadno ne morejo biti več kdo ve kako plodna, kar se dá razpihovati vnemo za kolikor mogoče prizadevno in pospešeno zbiranje zadnjega še preostalega in naglo pohajajočega terenskega ljudskega blaga.

Kot je bila ta plat v delu etnografskih oddelkov po naših muzejih ponekod zadovoljiva, marsikje pa tudi ne, je inventarizacija gradiva, ki je tesno povezana s terenskim delom, pri nas povečini malone porazna. Izjemo pomenita v tem menda edinole Etnografski muzej v Ljubljani in Pokrajinski muzej v Mariboru, medtem ko se pišejo, vsaj kolikor je meni znano, inventarne knjige drugod le zelo klavrno. Če je kustos s svojo podporno zbiralno skupino zbral nemara še tako imenitno in obsežno gradivo, so ti viri za znanstvene obravnave povsem neporabni, če niso dovolj natančno vneseni v inventarno knjigo, kartoteko in fototeko.- Naj bo ob tem postavljena primera z arheologijo. Izkopanine, ki niso ob odkritju nadrobno določene po svoji legi in stratigrafiji, so za znanstvene interpretacije skorajda neporabne in pomenijo zlasti le starinske zanimivosti. Po

končanih izkopavanjih pa teh podatkov zvečine ni mogoče več dognati, ker so ob odkritju le enkrat ugotovljivi. Podobno si pač noben etnograf ne bo upal obdelovati predmetov, ki niso natančneje določeni po najdišču ali kraju nastanka, starosti, namenu, nadrobnejšem socialnemu okolju, z njim povezanimi običaji itd. itd. Z drugimi besedami: če hočemo, da bodo naše etnografske muzejske zbirke kaj več kot samo skladišča gradiva, ki pa je za znanstvene obravnave morda v nekem pomenu odveč, je treba virom, ki so bili pravilno in vestno nabrani, privoščiti tudi kar najbolj izčrpno inventarno knjigo, kartoteko in fototeko, kar pomeni pri strokovno zadosti podprtem terenskem zbiranju pravzaprav samo sestavljanje nadrobnega zapisnika o najdbi, z vsemi podatki, ki jih je mogoče v zvezi z njo pridobiti.

427

Morda bo kdo ugovarjal, da ponavljam sto in stokrat povedane resnice. Prav bo imel. Vendar pa si domišljam, da je to kljub temu še vedno potrebno, saj so naši etnografski kustosi ali pa njihovi namestniki ne glede na sto in stokrat ugotovljene navedene resnice v znatni meri še zmerom - eni bolj, drugi manj upravičeno - daleč od tega, da bi pomenile te resnice kaj dosti več kot zgolj besede v stavkih. Ne poznam namreč kustosa, ki bi obredel v svojem območju prav vsak kraj in vse domove v njem, in ne poznam kustosa, ki bi imel po svoji ali čigavi drugi zaslugi inventarno knjigo, kartoteko in fototeko urejeno tako, da bi bilo vse gradivo vsaj v poglavitnih potezah pripravno za študij. Kajpada so to ideali, ki pa se jim je mogoče zelo približati, če je etnograf dovolj prizadeven in sistematičen hkrati. To so prozaične naloge v znanstveni etnografiji, ki jih zmore, kot rečeno, tudi človek brez posebne nadarjenosti, pa tudi globljega znanja. In navzlic temu je etnografska inventarizacija razen v omenjenih dveh primerih takšna, da si nemalokdaj pri še tako ihtavi raziskovalni gorečnosti ne moreš kaj dosti pomagati z zbranim gradivom. To pa je zopet v osnovi sklenjeno z nemarnim zbiranjem gradiva, ki se pri nas še vselej in vse prepogosto nabira samo kot skupek posameznih kosov, brez zadostnih nakazanih podatkov o njem. - Ne glede na to, da je težavno pridobiti za muzej na vsakokratnem območju celotno etnografsko gradivo, ki bi sodilo v zavod, pa je treba poudariti, da nekateri etnografski oddelki po naših muzejih še zdaleč nimajo v svojih zbirkah ali skladiščih tolikanj blaga, kolikor bi ga lahko imeli, če bi se na vsem svojem ozemlju lotili terenskega zbiranja z resnično živo podjetnostjo. Če se spominjam etnografskih oddelkov v posameznih naših krajevnih muzejih, si kljub vsem priznanjem ne morem kaj, da ne bi podvomil, če je tamkajšnje precejkrat dokaj maloštevilno gradivo v resnici tudi celotno gradivo, ki ga je bilo mogoče na tem območju pridobiti za muzej.

Iz tega se podaja otožna ugotovitev, da je osnovna naloga naše muzejske etnografije, zbiranje in dokumentacija gradiva, ponekod še nezapeta pesem. In če manjka večidel še temeljev, pač ne kaže pričakovati, da bi vzrasla stavba kar sama od sebe, posebej še zato ne, ker, kot se zdi, ni zbranih zadosti ali pa zmožnih delavcev niti za najbolj težaška opravila.

Edini realen nasvet kadru, ki prihaja na etnografska mesta v naše krajevne muzeje, se zdi v tem pogledu stremljivo zgledovanje po terenskih metodah Etnografskega muzeja, ki razpolaga za zbiranje terenskega gradiva z zelo popolnimi napotki; nadalje z ustanovitvijo mreže zaupnikov po terenu, ki imajo pri zbiranju ljudskega blaga že določene izkušnje ali pa tudi nekaj strokovnega znanja za to delo, ki pa jih je treba z raznimi predavanji ali posvetovanji vzporedno z njihovimi lastnimi pripravami vpeljati v dovolj smotno in natančno delo; in naposled sestava inventarnih knjig, kartotek in fototek, za kakršne smo se odločili na našem lanskem, junijskem sestanku, ki pa se zanj bojim, da za zdaj še ni rodilo kaj dosti več kot samo sklepe.

428

Za Etnografski muzej in Pokrajinski muzej v Mariboru si lahko ta napotila prihranimo, saj je v teh zavodih terensko delo in tudi inventarizacija s kartotekami in fototekami izpeljana v načelu pač neoporečno. Ob tem naj ne izostane pripomba, da je pri Etnografskem muzeju kot republiškem zavodu izbor terenov, kamor odhajajo njegove skupine, še bolj pa razdelitev nabranega gradiva vprašanje, ki naj ga - kljub temu, da je v bistvu jasno ko beli dan - spričo druge, praktične strani kolajne, ki utegne pokazati včasih ravno nasprotno podobo, sproti razsojajo osrednji muzejski etnografi skupno s predstavniki krajevnih muzejev, ki delujejo na njihovem ozemlju skupine Etnografskega muzeja.

Take so potemtakem osnovne naloge v etnografskem znanstvenem delu po naših muzejih. Vendar pa gre tu samo za prvi korak, kjer pomeni šele njegovo nadaljevanje raziskovalno prizadevanje v pravem pomenu besede. - Kdor je odkril in morda v poglavitnih potezah določil neko listino, je resda storil dejanje, ki je lahko za zgodovino pisje bolj ali manj pomembno, ni pa se s tem polotil tudi že študija o tem dokumentu. Kdor je zasledil pod ometom ostanke stare freske in jo nemara tudi odkril, je za zgodovino umetnosti nedvomno zaslužen mož, toda s tem še ni ničesar pripomogel k sami opredelitvi spomenika, razen seveda, da jo je s svojim početjem sploh sprožil in prispeval v umetnostno zakladnico novo gradivo.

Enako velja za zbiranje in pa inventarno, kartotečno in fototečno delo v muzejski etnografiji. Z dobro organizacijo in ustrezno strokovno pripravo lahko uspešno in skoraj v zadostnem obsegu zbirajo gradivo in opravljajo inventarno, kartotečno in fototečno delo prav tako amaterji, seveda izključno le pod vodstvom in nadzorstvom etnografskega kustosa. V delu teh amaterjev je mogoča večja samostojnost pri zbiranju kakor pa pri sestavi inventarne knjige in kartoteke, kjer mora postaviti piko na i pač kustos, saj je treba pri tem marsikdaj pritegniti tudi slovstvene in druge primerjalne podatke, ki amaterji zanje največkrat ne morejo vedeti. Vsekakor pa utegnejo tudi ti v znatni meri sodelovati pri inventarizaciji in ureditvi kartoteke ali fototeke.

In to je v bistvu zelo veliko. S takšno pomočjo si lahko kustos, kot je bilo že omenjeno, v dokaj doglednem času pridobi temeljni pregled o terenskem gradivu svojega območja, vrh tega pa lahko s podporo teh sodelavcev pospešeno opravlja

drugo temeljno nalogo za svoje raziskave, namreč inventarizacijo nabranega gradiva. S tem se potemtakem lahko v že kar bližnji prihodnosti pridobijo in tudi pripravijo najnужnejši viri za etnografska preučevanja v muzejih. Ta pa so meja, do koder more segati sotrudništvo amaterjev. Ali tudi drugače: muzej ali oddelek brez etnografa praviloma ne zmore biti kos raziskovalnemu delu v tej stroki.

Zakaj pravo preučevanje lahko izvira edinole iz potrebne izobrazbe ali znanja in obvladanja metodologije pri obdelavah virov. Temu pa amaterji v načelu niso kos. To je torej samostojna naloga kustosa. Glede na današnje precej večinske vidike v muzeologiji se prireajo in odpirajo muzejske zbirke šele po prejšnjih obravnavah zbranega in razstavljenega gradiva. Z drugimi besedami: razstava je zgolj povzetek neke raziskave, ki se v tej obliki posreduje javnosti. Ali spet z drugimi besedami: šele ko je določeno gradivo v poglavitnih potezah obdelano, je zrelo za razstavno zbirko, prej pa ne. Se pravi, da morajo imeti muzejske zbirke trdne študijske temelje, nikakor pa ne smejo izhajati predvsem ali celo samo iz površnih aranžerskih nagibov, po geslu *ut aliquid esse*. Saj bi bili sicer raziskovalci v muzejskih zavodih pač povsem odveč in bi se raznovrstno gradivo razstavljalo zlasti po svoji gmotni in redkostni ali kakšni drugačni ceni, ne pa po svoji strokovni vsebini. A takim namenom lahko ustrezajo tudi le aranžerji ali pa arhitekti. 429

Če pa se pridružimo sodbi o prosvetni vlogi muzejskih zbirk, pritrujemo hkrati tudi vodilu, da morajo izkazovati razstave v muzejih bolj ali manj zaokrožene podobe o posameznih strokovnih vprašanjih, to pa je mogoče kajpak izključno le na podlagi obdelav ustreznega gradiva. Ali: muzeji so raziskovalni zavodi, ki jim pomenijo zbirke eno od oblik za posredovanje svojih preučevalnih uspehov širši javnosti.

V tem primeru se vsako muzejsko razstavno delo običajno precej zavleče, saj se urejajo po teh vodilih razstave šele po skončanih obravnavah. V celoti je kaj takega seveda težko izvedljivo, ker so razstavno-prosvetne dolžnosti muzejev vezane tudi na razne ožje aktualnosti, vendar pa bi se bilo treba temu načelu kolikor se le dá približati.

Navedeni prijemi terjajo samoumevno le tematično raziskovalno in tako tudi razstavno delo. Drobnejše gradivo, ki se zanj izkaže, da ni prikladno za nobene pomembnejše osvetlitve katere koli veje v etnografiji, lahko zato pri tako zasnovanem muzejskem študiju v bistvu odpade.

Obravnave gradiva, ki je zbrano v muzeju, pa si zamišljam takole: pridobljeni viri, ki naj bi bili izčrpno inventarizirani in opremljeni s kar najbolj poučno kartoteko in fototeko, skorajda nikoli ne pomenijo celotne ali docela zadostne podlage za raziskave. Mnogo gradiva je propadlo in mimo terenskega blaga imamo za posamezna temata tudi še zadevne pisane in umetnostne vire. Preučevanja se zato ne smejo opirati samo na nabrano terensko gradivo, ki je za študijske namene domalega vedno le fragmentarno in nepopolno, temveč morajo

neogibno upoštevati celotno gradivo o neki témi. Ali preprosteje: etnografu je neodpušljivo, če izrablja pri svojih raziskavah le nabrane podatke s terena, temveč mora ob tem spoznati prav tako še drugo ohranjeno gradivo o vprašanih, ki se jim je posvetil.

430

S tem posledkom je povezan časovni okvir muzejske in sploh vse etnografije. Če je n.pr. slovenska umetnostna zgodovina veda, ki hoče do kraja raziskati vso našo umetnost in se dokopati do kar najbolj nadrobnega pregleda o njenih stvaritvah ter preko tega do osnovnih potez ali značilnosti in zakonitosti v razvoju naše upodabljajoče omike, je dolžna slovenska etnografija, ki je veda o naši ljudski gmotni, družbeni in duhovni omiki, podobno ugotoviti vse dosegljive pojave s tega torišča ter na podlagi svojih virov opredeliti značilnosti in zakonitosti naše ljudske omike v vsem njenem časovnem razponu, se pravi v vsej dobi po naselitvi, ob tem pa takisto še upoštevajoč dediščino prazgodovinsko-antičnih omik na slovenskem ozemlju.

Tako prvi kakor drugi zahtevi ni bilo v naši muzejski etnografiji doslej še skorajda nikjer zadoščeno. Določena temata se obravnavajo, kolikor sploh se, navadno samo na podlagi terenskega gradiva, ne da bi se dovolj upoštevali še drugi vzporedni viri o obdelovanih vprašanih, tako da se malone vse raziskave ustavljajo že v 19. stoletju, do koder se je običajno najdlje ohranilo terensko blago, a tudi tem, novejšim študijam manjkajo, kot rečeno, največkrat dopolnila iz neterenskega gradiva.

Zmota je na dlani: za zadnje poldrugo stoletje se etnografi povečini ne potrudijo po gradivo še kam drugam kot na teren, češ to blago je zadosti zgovorno, drugega pa ali da ni (kar je v nekaterh primerih sicer res) ali pa ni tehtnejše. Kar pa zadeva starejša obdobja, slišiš in bereš, da so pred 18. stoletjem etnografski viri zelo redki, kolikor jih sploh kaj je (kar je v nekaterih primerih tudi res).

A ti vidiki so v načelu zgrešeni in vredni zavrnitve. Pisani, zlasti arhivalni viri pomenijo takisto v 19. in 20. stoletju posebno za gmotno omiko neprecenljivo gradivo. Pa tudi s posameznimi upodobitvami v tedanjem slikarstvu in z drugim slikovnim gradivom si lahko etnograf ponekod pomóre. Ne glede na vso pomembnost istodobnega terenskega blaga, kajpada. Kar pa se tiče razdobij pred razsvetljenstvom, pomenijo pisani in umetnostni viri po navadi edino, čeprav včasih resnično le bomo etnografsko gradivo. A tudi tu ni vedno tako hudo, kot nekateri trdijo. V drugi knjigi Narodopisja Slovencev lahko tako npr. dobesedno berete, da so viri o slovenski ljudski noši pred 18. stoletjem *silno skopi*. Kljub temu pa se je v zadnjih letih posrečilo dognati prav za 15. in 16. stoletje blizu 200 upodobitev o gotski in renesančni oblačilni omiki pri nas in prav tako še na stotine arhivalnih zapisov o naši takratni noši. Ne glede na to, da razpolagamo za slovensko nošo še s starejšim, visokosrednjeveškim gradivom. Toda to ni edini primer te vrste. Precej podobno je z našim ljudskim stavbarstvom v širšem pomenu, s prehrano, orodji, običaji itn., čeprav izpovedi virov o teh vprašanih za srednji vek in predrazsvetljensko dobo novega veka po številu in tehtnosti ne

velja izenačevati. Po vsem tem se mora naš sklep nedvomno glasiti samo tako, da je treba, četudi z različnimi možnostmi, usmeriti pozornost vse naše in tudi muzejske etnografije mimo 19. in 20. stoletja tudi še nazaj in zajeti v raziskavah slovensko ljudsko omiko v vsem njenem časovnem razponu, hkrati z omenjenim upoštevanjem tudi njenih staroselskih, predslovenskih sestavin.

Ta zavračana omejena pozornost zgolj do najnovejšega ali terenskega gradiva ima razen že navedenih tudi še svoje druge, prav določene razloge. Zakaj ne odreka se le prava cena ali pa sploh obstoj neterenskih etnografskih virov, ampak slišiš in bereš tudi svarila pred večjimi, sintetičnimi raziskavami nasploh, ki da so še prenagljene, ker da zanje še ni zbrano dovolj niti tolikanj číslanega terenskega gradiva, tako da kaže zavoljo tega zazdaj ljudsko blago 431
rajši še predvsem zbirati, obsežnejše raziskave o njem pa prepustiti prihodnjim rodovom, ki da bodo šele lahko zajemali iz zadosti polnih etnografskih skrinj.

To stališče v naših zgodovinopisnih znanostih, kamor prištevam spričo izrečno kulturnozgodovinskega značaja tudi etnografijo, je pred kratkim Dušan Pirjevec tako uspelo ocenil, da kaže te sodbe kar ponoviti, ne pa parafrazirati. Takole pravi:

Historiografija se je vedno razvijala po obeh tirih hkrati. Vedno so se pojavljala dela, katerih glavni namen je bil odkriti in posredovati nove stvarne podatke. Prav tako pa so hkrati nastajala tudi dela, ki so z novimi idejami osvetljevala historični proces, odkrivala v stvarnih dejstvih novo vsebino in dajala posameznim dogodkom poseben pomen. Oba tokova sta seveda v neposredni medsebojni zvezi, vendar pa pripada primat ideji. Najnižja oblika zgodovinopisja je kronika, se pravi mehanično registriranje dogodkov in pojavov. Pa tudi kronike ne bi bilo brez zavesti ali vsaj občutka, da je te dogodke vendarle treba registrirati, ne bilo bi je brez zavesti o pomembnosti registriranja in o pomenu registriranih faktov.

Še več! Načelna interpretacija, splošna koncepcija zgodovinskega dogajanja kaže tistemu, ki zbira gradivo, kaj naj sploh zbira... Brez ideje, brez jasnih nazorov o zgodovinskem procesu ne more biti sistematičnega, resnega zbiranja gradiva. Prevladovati bi začele slučajne najdbe. Zato: na začetku vsakega resnega historiografskega dela je tedaj ideja, ne pa podatek.

Jasno je, da zahtevajo novi podatki ustreznih sprememb v interpretaciji, v splošni zasnovi. Nova splošna zamisel pa spet kaže smer, v kateri moramo iskati novih dejstev. In v tem smislu poteka razvoj historiografskih ved, poteka v znamenju enotnosti in nasprotja med idejo in faktom.

Če porabimo to presojo o znanstvenem ali raziskovalnem delu za etnografijo v naših muzejih, bomo sklepali nekako tako. Kolikor globlje bodo raziskave o zbranem terenskem in drugem zadevnem dopolnilnem gradivu, toliko lažje, se pravi uspešneje in plodneje bo zbiralno delo na terenu. Zakaj opravljene obdelave sproti razjasnjujejo posamezna vprašanja in odpirajo natančnejše poglede v strokovno problematiko. Tako bi se kazale nadrobnejše smeri za zbiranje, hkrati pa tudi torišča, ki jih ne velja znatneje obravnavati. S pogostejšimi preučevanji

razpoložljivih virov bi se torej omogočila plodnejša orientacija pri zbiranju ljudskega blaga, ki bi se uravnavalo po doseženih študijskih spoznavah; le-te pa bi lahko obenem prispevale tudi poglobljenost pri samem zbiranju.

432

Večji uspehi ali zares potrebne smeri v terenskem delu so torej odvisne zlasti od živih in odkritij polnih raziskovalnih prizadevanj.- Pri nas pa je skoraj ravno narobe. Zavoljo pomanjkljivega preučevanja zbranih virov se marsikdaj zastirajo široki in jasni razgledi po terenu, ki se ne raziskuje v zadostni meri po najpomembnejšem in najnujnejšem gradivu, ampak se pretresa tudi mimo teh smeri, po toriščih, ki zaslužijo le drugotno ali še neznatnejšo etnografsko pažnjo. Ne glede na to, seveda, da je vsakršno terensko delo brez trdnješe opore v slovstvu manj poglobljeno in plodno kakor pa v nasprotnem primeru.

A temu ne bi bilo pretežko odpomoči. Mladega etnografskega kadra, ki prihaja z univerze, je v zadnjih letih vedno več. Novopečeni diplomanti zasedajo v vse večjem številu mesta etnografskih kustosov po naših muzejih. Toda namesto, da bi se posvetili predvsem raziskovalnim prizadevanjem, se ukvarjajo pač spričo zaklete zaverovanosti večine starejših predstavnikov v slovenski etnografiji zlasti le z zbiranjem ljudskega blaga, kar bi lahko večidel prepustili svojim zaupnikom, če bi jih znali poiskati in pravilno pripraviti za terenske naloge. Nažalost pa je zvečine prav nasprotno. Kustosi se izčrpavajo skoraj izključno le na terenu, ki ga v celoti še leta in leta ne bodo mogli preiskati, ter zanemarjajo na ta račun tudi inventarizacijo in pa kartotečno in fototečno delo, medtem ko ni o njihovih tehtnejših raziskavah domalega ne duha ne sluha.

Pri starejši generaciji je podobno. Ta se vrh tega lahko še ponaša, da ji je uspelo vcepiti svoje znane poglede na etnografsko delo svojim povojnim kolegom. In tako vlada pri večini naših muzejskih etnografov vzdušje, ki se sme preprosto opredeliti z določenim precenjevanjem terenskega zbiralnega dela in z neprečiščenimi pojmi o pomenu raziskovalnih dolžnosti.

Terensko zbiralno delo se precenjuje v teh pogledih kajpak le v določenem obsegu. Nihče ne more zanikati njegove velike pomembnosti in nujnosti. Vendar pa je to opravilo, ki se ga lahko, kot rečeno, v veliki meri lotevajo pod etnografskim vodstvom in nadzorstvom tudi amaterji. Kustos, ki je količkaj organizacijsko obdarjen, bo mogel z ustvarjeno mrežo takih amaterskih sotrudnikov pospešeno in obširno bogatiti svoj zavod s terenskim blagom, medtem pa se bo lahko tembolj pečal s študijami nabranega gradiva, ki morajo potekati mimo njegovega, v tem primeru omejenega sodelovanja pri terenskih delih.

Takšnega razmerja med zbiranjem in raziskavami pa v naših muzejih razen maloštevilnih izjem še ne poznamo. Saj so že obravnave zgolj terenskega gradiva, ki pomenijo kaj več kot le razširjene podatke inventarnih knjig o nekaterih predmetih, v slovstvu precej redke, kaj šele večje, prej nakazane študije. Navsezadnje je to po svoje razumljivo, ker se kustos, ki se ukvarja malone samo s terenskim delom, pač ne more zadosti posvetiti tudi še preučevanjem.

Ta razlaga pa narekuje uničujočo ugotovitev, da se v naših muzejih pečajo

etnografi največkrat le z najnižjo stopnjo znanstvenega dela, prav kakor razni amaterji, ki zbirajo ali so zbirali ljudsko blago zase ali pa v okviru posameznih muzejskih terenskih skupin. In nadalje, da se pogostokrat delo etnografov in amaterjev v bistvu skorajda ne razločuje, ampak da se oboji ubadajo z enakimi nalogami in da je zato delo obojih dokaj enakovredno.

To ni prav nič pretirano. Zakaj drugačni primeri so po svojem številu še zmerom le izjemni. A prenekateri objavljeni spisi etnografov in amaterjev so si docela vstric in pomenijo eni in drugi stilno, redkeje pa vsebinsko zgolj ozaljšane in razširjene odstavke iz inventarnih knjig ali kartotek, kakršne so ali kakršne naj bi nekoč bile.

Spričo tega si moramo nekoliko protislovno želeli vsaj pomembnejših etnografskih muzejskih raziskav za najnovejšo dobo, po načelu vsaj nekaj, čeprav ponavljam, da so te zavoljo svoje kljub vsemu obsežneje in bolje obravnavane dobe razmeroma manj tehtne kakor pa raziskave starejših, domalega še povsem nenačetih razdobij. A tudi te želje po interpretativnih in ne le opisnih obdelavah terenskega in drugega sodobnega in polpreteklega gradiva so se pri publicističnem delu povojnih slovenskih muzejskih etnografov doslej vse preredko izpolnjevale. 433

Če primerjamo objave naših predvojnih muzejskih etnografov z današnjimi, moramo priznati, da za tako stanje ni verodostojnih opravičil. Med obema vojnoma je bilo v naših muzejskih zavodih razmeroma le malo strokovno šolanih etnografov, toda ti so razvijali nemalo bogato publicistično delo, ki je posegalo tudi v širša vprašanja in ki se je lahko postavljalo takisto s splošneje pomembnimi dognanji. Nasprotno pa je prišlo po osvoboditvi v naše muzeje, posebej v zadnjih letih, precej poklicnih etnografov, ki pa so v svojem raziskovalnem delu pokazali praviloma le malo, kljub temu, da jim marsikdaj ne gre odrekati dobro zasnovanega in izvajanega terenskega dela. V tej sodbi me še podpira študijsko delo študentskih etnografskih skupin v zamejstvu, ki bi doživele gotovo spodbudnejšo usodo, če ne bi domalega popolnoma prezrle tudi preučevanja nabranega blaga ali njegovih objav.

In kako naj bi potemtakem potekalo etnografsko raziskovalno delo v naših muzejih? Organizacijo ali razdelitev vlog pri zbiranju gradiva na terenu, med kustosom in amaterji sem že obrazložil. Fragmentarni študijski pomen terenskih virov prav tako. Vendar pa je treba začeti pri tem. Na podlagi celotnega, se pravi ne samo v muzeju zbranega gradiva velja obdelovati novejša poglavja v posameznih etnografskih panogah, zakaj zlasti za ta čas lahko razpolagajo muzeji s svojim značilnim ali predmetnim gradivom, ki pomeni zavoljo tega tudi težišče razstavnih zbirk. Ob tem pa morajo vse raziskave težiti po obravnavah posameznih etnografskih panog tudi na podlagi ne samo predmetnih muzejskih virov, prav kakor se tudi za najnovejšo dobo niso smele opirati zgolj na te, temveč tudi še na podlage nemuzejskih strokovnih podatkov. Zakaj muzeji so dolžni predstaviti za svoje ozemlje podobo celotne tamkajšnje ljudske omike, ne pa

samo njenih odlomkov iz današnjih in polpreteklih dni. V ta namen je treba pregledati vse pisano in zlasti arhivalno in pa umetnostno gradivo, ki pride za našo etnografijo pred 18. in 19. stoletjem v poštev. Razstavna oblika teh izsledkov bo povečini resda samo rekonstruktivna, toda tudi po taki skrbno pretehtani poti se dajo dobro posredovati zanimive študijske spoznave. Ne le z legendami ali drugimi grafičnimi ponazorili, marveč tudi in posebno z obnovami n.pr. nekdanje noše, stavb, orodij, običajev ipd. posreduje moderna muzeologija preučevalne uspehe te vrste. Bil bi pa neodpustljiv greh, če bi se etnografi v svojih raziskavah ustavljali, kot je to sedaj običaj, najdlje na prehodu 18. v 19. stoletje, ali pa če bi takisto za najnovejša razdobja upoštevali spričo skoraj tradicionalno enostranske ali pomanjkljive metode zgolj terensko gradivo. Včasih takšni pregledi arhivalnega ali umetnostnega gradiva resnično ne bodo obrodili pomembnejših sadov ali pa bodo ostali sploh brez njih, vendar pa se primeri kaj takega tudi pri nabiranju ljudskega blaga po terenu, a šele po kar najbolj natančnem razboru vseh virov, ki prihajajo za etnografska vprašanja v poštev, smemo preiti k pravilnemu in doslednemu študiju, ne pa se nemara aprioristično izogibati določenim zvrstem gradiva z izgovori, da ne vsebujejo dovolj ali pa sploh nobenih etnografskih pričevanj.

Táke, po času in gradivu razširjene raziskave muzejskih predmetov šele lahko ustrezajo zahtevam po pravem in ne samo omejenem faktografskem delu v naši muzejski etnografiji. Čeprav bom nekoliko posegel v prihodnji današnji referat, se moram ob tem mimogrede dotakniti še muzeološke ponazoritve takega celotnega preučevanja o ljudski omiki nekega določenega območja v muzejih. Težišče razstavnih zbirk je slejkoprej v predmetnem gradivu, ki pa mora imeti zadosti zgovorne predmetne legende in pa legende o posameznih panogah ali obdobjih. Za starejše dobe je treba pri študijskih temeljih, ki pogrešajo predmetnega gradiva, porabljati ne predolge legende, vsakovrstne rekonstrukcije ali sploh likovna ponazorila. Zavoljo tega bodo nekatera poglavja iz folklore, kot n.pr. ustno slovstvo in glasba, tako za 19. in 20. stoletje prav kakor za zgodnejša razdobja, neizbežno v ozadju preučevalne in razstavne pozornosti.

Ne glede na eksponatno tehniko so to posebej s študijskih vidikov zahtevne in dolgotrajne naloge. Kot je bilo že poudarjeno, jih lahko izvajajo pač edinole etnografi, ne pa tudi amaterji. Saj so take obdelave tudi za marsikaterega strokovnega delavca tolikanj trd oreh, da si lahko ob njem polomi zobe, ne da bi ga strl. Ali bolj naravnost: muzeji ali oddelki brez pravega etnografa ne morejo po vodilih sodobne muzeologije opravljati raziskovalnega, s tem pa tudi ne pravega razstavnega dela. Zakaj spet je treba poudariti, da danes v muzejskem delu ne razpravljamo več o raziskovalnem in razstavnem delu kot o dveh, ampak kot o enotnem pojmu z različnimi oblikami posredovanj ali objav. In kot se utegne slišati ta resnica trdo in ostro: muzeji ali oddelki brez etnografov ne morejo razen pri samem zbiranju ljudskega blaga predstavljati v etnografskem pogledu nobenega znanstvenega ali znanstvenega upoštevanja vrednega zavoda. A tudi

razstavna ali prosvetna vloga takih muzejev je spričo njihovega večidel neznanstvenega značaja le borna.

Oblike raziskovalnega dela, kakor si ga torej tu zamišljamo, pa terjajo razen etnografske delovne metode, ki se nanaša zvečine zgolj na obdelave terenskega gradiva, hkrati tudi obvladanje zgodovinskih in umetnostnozgodovinskih študijskih prijemov, zakaj brez tega nikakor ni mogoče pravilno izrabljati ali obravnavati pisane in umetnostne vire za starejšo etnografijo. Rezultati takega dela bodo vseskozi etnografski, ker pa bodo izvirali iz precej raznovrstnega gradiva, je treba razširiti doslej običajno metodologijo mimo zlasti terenskih tudi še na vsa druga torišča virov, ki jih velja v etnografiji upoštevati. Po svoji metodi je etnograf pri obravnavah starejših obdobji potemtakem neogibno predvsem zgodovinar ali umetnostni zgodovinar, vendar pa se ob tem vse njegovo delo razvija po značaju svojih sklepov v posebni etnografski smeri.

435

Takšne raziskave, ki izvirajo iz gradiva, zbranega v muzejih, prav tako pa tudi še iz kolikor mogoče celotnega drugega gradiva o določenih tematih, lahko kajpada povsem drugače oblikujejo razstavne zbirke kakor pa zlasti zgolj aranžerski in ne zadosti obširni tematski načrti. Zakaj v našem primeru je muzejska razstavna zbirka v bistvu samo določen odsev nekega preučevanja, ki ga more zavoljo tega kustos v resnici suvereno opredeljevati. Kdor namreč neko etnografsko temo v določenem prostoru do kraja pozna v vsej njeni horizontali in vertikali, bo lahko gotovo našel prave prijeme tudi za njeno muzejsko upodobitev: z zbranimi predmeti in drugimi ustreznimi razstavnimi pomagali. Zakaj ponovno je treba poudariti, da je šele tedaj mogoče urediti neko muzejsko tematsko razstavo v resnici dovolj obširno in poučno, če je prej obdelano kar se dá celotno gradivo. Na taki podlagi je potem urejanje razstavnih zbirk dosti lažje, učinek pa vse zgovornejši in ustrezajoč svojemu prosvetnemu namenu.

Nasprotno pa brez obsežnih raziskovalnih osnov ni mogoče prirejati tematskih razstav, saj takšne zbirke ne osvetljujejo določenih temotov, temveč pomenijo predvsem samo raznovrstno gradivo o njih, a brez prave vsebinske ureditve in zato tudi brez instruktivnosti, prav tako pa tudi brez potrebnega časovnega okvira, marveč lahko predstavljajo edinole nekatere skupke najnovejšega zadevnega gradiva, ki pa ni strnjeno v sistem, ki bi služil razumljivosti zbirk in ki bi lahko izhajal samo iz nadrobnejšega študija neke celotne téme. A nažalost sodi spet večina naših etnografskih muzejskih zbirk v to vrsto, kar se po tem, kar je bilo povedano o zares raziskovalnem etnografskem delu v naših muzejih, razume pač samo po sebi. In vnovič je treba pibiti, da je podoba etnografskih oddelkov po slovenskih krajevnih muzejih pogosto enaka, ne glede na to, ali deluje tam poklicni etnograf ali pa le amater. Nadaljnje ocene tega pojava pa ne kaže razvijati, ker bi sicer zgolj ponavljal tožbe, ki so bile prej izrečene o etnografskem raziskovalnem delu nasploh, ne le glede na slabe posledice takega stanja v podobah etnografskih razstav.

Posredovanje raziskovalnih izsledkov pa ne more biti omejeno edino na

razstavne zbirke. To je samo najširši in značilno muzejski izraz opravljenih preučevanj in razloček med institutom, ki je namenjen zgolj študiju, in pa muzejem, ki ima razen študijskih še izrečno prosvetne, t.j. razstavne naloge. A same muzejske razstave nikoli ne morejo zadosti dokumentirati oziroma za strokovni svet dovolj razložiti poti do vidikov, ki so pokazani v razstavnih zbirkah. Zato je treba vzporedno z urejanjem študijsko zasnovanih tematskih razstav objavljati obravnave za strokovno javnost, ki hoče natančneje spoznati vprašanja, ponazorjena v zbirkah. Šele z objavami raznih študij zadostijo muzeji mimo prosvetnih tudi svojim pravim znanstvenim namenom. Zakaj v znanosti ostajajo muzejski razstavniki uspehi, če so tudi še tako dognani, brez dokumentiranih strokovnih objav v načelu neznani in neupoštevani ter je spričo tega, - če hočemo, da bo znanstvena plat v muzejskem delu izpeljana do kraja, nujno potrebno izsledke o opravljenih raziskavah tudi objavljati.

Še tako skrbno in natančno zasnovana tematska razstava ne more svojih poglobitvenih rezultatov prav dokumentirati in utemeljiti. To je mogoče le v vzporedni objavi: v strokovnih revijah ali v samostojnih publikacijah, deloma pa tudi v muzejskih vodnikih. A če je publicistično delo ogledalna podoba muzejskih raziskav, je povsem jasno, da je treba zopet ponoviti jadikovanja o vse prešibkih preučevanjih naših muzejskih etnografov, ki je zavoljo tega tudi njihova publicistika hudo borna, kolikor pa jo je mogoče ugotoviti, je ponovno zvest odsev raziskav, kakor smo jih že zgoraj ocenili. Z drugimi besedami: objave so zelo redke, tiste, ki jih pa poznamo, vsebujejo predvsem inventarno ali kartotečno opredeljene podatke o novejšem, se pravi terenskem gradivu. Širše obravnave, bodisi po gradivu, bodisi po času, pomenijo v povojnem delu naših muzejskih etnografov doslej zgolj še častne izjeme. Toda tudi le takorekoč inventarne objave gradiva niso v pravem sorazmerju s terenskim delom, temveč ga po številu opisov predstavljajo samo v občutno skrčenem obsegu.

Če smo slabo ocenili resnično raziskovalno delo v naši muzejski etnografiji, moramo za njegovo publicistično obliko poudariti, da še tistega deleža v raziskavah, ki smo ga grajali kot preozkega in premalo plodnega ter mu skušali pokazati razširjeno in zaokroženo toršče, - da niti tega deleža ne predstavlja. In to zadeva v enaki meri znanstvene kakor tudi poljudnoznanstvene spise. Sklep: strokovna publicistika v etnografskem delu naših muzejev je tako zelo nebogljen, da si je še nižjo stopnjo le težko zamisliti.

O tej stvari bi lahko razvijal nadrobnejše tožbe. Toda bodi dovolj. Pričujoča izvajanja so po vrsti tako zelo črnogleda, da se ob zadnjem načetem vprašanju ne velja natančneje razgledovati, saj bo sicer že tako in tako moreča uglašenost na žalostne strune tirana predaleč.

Napravimo rajši pod izpovedane sodbe črto. Povzetek iz gornjih razmišljanj bi se sestavil takole. Zbiranje zlasti predmetnega ljudskega blaga, ki je izhodišče ali ogrodje za vsako etnografsko znanstveno delo v muzejih, posebno tudi glede na njihove razstavne naloge, poteka v naših muzejskih zavodih ponekod v

zadostni meri in dovolj natančno, marsikje pa tudi ne. Močno senčno stran pri obdelavi nabranega blaga pomenijo sestave inventarnih knjig, kartotek in fototek, ki v stanju, kakršnega izkazuje sedaj velika večina etnografskih oddelkov po naših krajevnih muzejih, po navadi delavcu, ki tega gradiva ni sam zbral, morda pa po določenem času tudi samemu zbiralcu prepogosto ne nudijo pravih ali pa v nekaterih primerih tudi nobenih možnosti za izrabo zbranih virov. Raziskovalno delo naše muzejske etnografije je v interpretativnem pogledu zelo ozko, saj pogrešamo razen objav gradiva, a še teh je razmeroma malo, obširnejše študije o novejši etnografiji, bodisi zgolj na podlagi fragmentarnega ali omejenega gradiva bodisi na podlagi celotnih, se pravi torej ne samo terenskih razborov virov, t.j. pomembnejših vprašanj v slovenski etnografiji 19. in 20. stoletja. Skoraj v načelu pa se zanemarija starejša etnografija, ki zanje običajno ni več ohranjeno terensko gradivo, zadevni arhivalni in drugi pisani ali umetnostni viri pa se največkrat preprosto prezirajo, ne da bi ob tem poznali poskuse njihovih pregledov. Spričo tako pomanjkljivega preučevanja etnografije v naših muzejih nima večidel razstavnih zbirk druge cene kakor te, da je v njih zbrano različno pomembno gradivo, ki pa v razstavah zavoljo nakazanih strokovnih temeljev ali bolje rečeno zavoljo tega, ker jih manjka, ne more izkazovati nobene resnično tematske vsebine, t.j. tudi v prosvetnem pogledu nobenega pravega pomena, saj se take zbirke ne zmorejo opirati na omembe vredne študijske osnove in so zato malone brez vsakih pravih strokovnih izpovedi, kolikor odštejemo netematsko in po sklepih v bistvu nedostopno ali nemo gradivo, ki je bilo nabrano. Takemu raziskovalnemu delu ustrezajo tudi primerno redke objave. Te so posvečene predvsem publikacijam zbranega gradiva, a še te so precej redke in ne predstavljajo resnično opravljenega zbiranja ljudskega blaga po terenu, medtem ko poznamo izpod peresa naših muzejskih etnografov doslej le nenavadno malo interpretativnih študij o novejši, še celo pa o etnografiji v obdobjih pred 18. ali 19. stoletjem. - Kot razlago za takšne razmere upoštevam samo pretirano vnemo etnografskih kustosov ali njihovih namestnikov za zbiranje ljudskega blaga, ki je lahko pod pravim vodstvom in nadzorstvom v veliki meri prepuščeno tudi amaterjem, tako da trpi spričo tega škodo pravo raziskovalno ali interpretativno delo, nič manj pa še vedno tudi pomanjkanje etnografsko šolanega kadra v naših krajevnih muzejih, ki namesto njih amaterji ne morejo kaj dosti več kot gradivo zgolj zbirati in ga inventarizirati, ne pa ga tudi še preučevati in ga pripraviti takisto za razstavne zbirke, ki bi ustrezale zahtevam sodobne muzeologije.

Pri teh sodbah sem namenoma upošteval edinole absolutna merila, tako da je ténor ocene morda bistveno ostrejši, kakor pa bi bil, če bi skušal dognati vsemogoče vsakdanje ovire za zares uspešno etnografsko delo v naših muzejih. Zakaj le če bomo imeli pred očmi ves razkol, ki zeva med zahtevami v etnografskih raziskavah po slovenskih muzejih in pa njihovo resnično ravni, bomo zavzeto dodajali netiva želji, da bi predstavljene cilje kolikor mogoče obsežneje dosegali. Oziri na druge, nenačelne in prozaične razmere se utegnejo

pri takih tehtanjih napačno povečevati in znajo prave strokovne naloge v marsičem zastreti. Toliko so bila torej moja razmišljanja namenoma enostranska.

Od nasvetov za pot navzgor vem v načelu le za dva. Vsak muzej mora imeti svojega etnografa, sicer se vse etnografsko delo neogibno ustavi pri zbiranju in inventarizaciji in je potem resnično raziskovanje ali pravo razstavljanje muzejskega gradiva onemogočeno. A tudi to se zdi, da ni dovolj. Marsikje so etnografi že zasedli mesta kustosov, pa se vendar njihovo delovanje po svoji znanstveni ceni precej izenačuje z amaterskimi prizadevanji. V tem je potrebno zlasti tudi drugačno ali pozitivno razmerje do samih raziskav, ne pa samo do zbiranja gradiva, in zadosti široki ali pravilni pogledi na celotno in ne zgolj delno torišče njihovih študij. - *Vse drugo je molk.*

438

Tako končujem svoj referat. V njem sem poskusil v poglavitnih potezah razložiti, kako si predstavljam etnografsko znanstveno delo v muzejih. Ta izvajanja pa bodo spričo svojega teznega in nedokumentacijskega in pa poudarjeno osebnega značaja ostala torzo, če jih ne bodo navzoči s svojimi pripombami, dopolnili ali pritrjevanji zaokrožili v posamezne splošne sklepe.

Ljubljana, 30. marca 1957

BESEDA O AVTORJU

Angelos Baš, dr., upokojeni znanstveni svétnik na Inštitutu za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU in upokojeni redni profesor na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Prvi slovenski etnolog, ki raziskuje povečini poglavja historične etnologije, zlasti oblačilno kulturo in agrarno gospodarstvo. V zadnjih letih vodi kot glavni urednik delo za Leksikon etnologije Slovencev (v pripravi).

ABOUT THE AUTHOR

Angelos Baš, ph. d., is a retired scientific adviser to the Institute for Slovene Ethnology with the Scientific Research Centre of the Slovene Academy of Sciences and Arts and a retired professor of the Department for Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Arts in Ljubljana. He was the first Slovene ethnologist and researched mainly chapters of historical ethnology, especially dressing culture, and rural economy. In recent years he has been chief editor of the Lexicon of Slovene Ethnology (in preparation).

SUMMARY

ON ETHNOGRAPHIC SCIENTIFIC WORK IN MUSEUMS

On March 30, 1957 a symposium of Slovene museum ethnologists was held in Ljubljana. One of the papers presented at the symposium is published here in full. The reason to leave it unchanged was that it can be used a *signum temporis* on the museum activities of ethnologists and on the state of ethnology in Slovenia in the 1950s.

The paper tackled some of the most pressing issues related to the title. The name used for the scientific discipline at that time and for a long time afterwards in Slovene museums (and also elsewhere) was not ethnology as it called today, but rather ethnography. Since there were relatively few graduated ethnologists in Slovene museums at the time the collaboration of non-professionals was quite necessary and Baš therefore addressed the issue of this collaboration in his paper. For the same reasons the inventories of local museums were often not quite accurate enough, and the paper drew attention to this shortcoming. The collecting of ethnological objects in the mentioned period did not take sufficiently account of priorities or of the most significant themes, and this was also mentioned by Baš. Angelos Baš further explained the axiom, that temporary exhibitions in museums and permanently exhibited collections can accomplish their popular scientific role only, if they summarise the findings of scientific researches on the material that is displayed in them. Baš also emphasised that the ethnology of the Slovenes and its research activities should incorporate all periods in the history of the Slovenes including the cultural remains of the pre-Slovene population. Finally, the paper argued in favour of more publications of ethnological research in Slovene museums - an issue which was quite imperative then.

439

RESUME

LE TRAVAIL SCIENTIFIQUE ETHNOGRAPHIQUE DANS LES MUSEES

A l'occasion du colloque des ethnologues des musées slovènes à Ljubljana le 30 mars 1957, fut présenté l'exposé, dont nous publions ci-dessus le texte, sans aucune modification, pour qu'il soit utilisé comme *signum temporis* de notre travail ethnologique dans le musée et de l'ethnologie des Slovènes dans les années cinquante.

L'exposé traite des questions les plus brûlantes dans un cadre limité. Les musées (et ailleurs parfois aussi) de l'époque et plus tard également, désignaient cette science par un terme différent de celui utilisé aujourd'hui: ils l'appelaient «ethnographie», au lieu d'ethno-logie. En ce temps-là, il y avait dans nos musées assez peu d'ethnologues pourvus d'un diplôme universitaire: la coopération avec les amateurs jouait donc un rôle très important. L'exposé parle justement de cette coopération. Les cahiers d'inventaire dans les musées des villes étaient, pour cette même raison, assez peu précis - l'exposé évoque ce problème également. Une autre remarque concerne la collecte des objets ethnologiques qui, à l'époque, ne tenait pas suffisamment compte des thèmes prioritaires ou majeurs. L'exposé explique que les expositions temporaires et permanentes remplissent leur tâche de vulgarisation scientifique seulement si elles reprennent les résultats des recherches scientifiques du matériel exposé. Puis, il souligne que les recherches ethnologiques des Slovènes doivent couvrir toutes les périodes historiques du peuple slovène, tout en tenant compte des reliquats culturels de la population précédant les Slovènes. Finalement, l'exposé soulève une question très brûlante, celle de la publication des recherches ethnologiques des musées slovènes qui devrait être plus fréquente.